

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARI TA'LIM MAZMUNINI
LOYIHALASHDA XORIY TAJRIBALARIDAN FOYDALANISHI**

Haydarqulova Mahliyo Zafarovna

Buxoro davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

Zarmed universiteti pedagogika va psixologiya kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ta'lim mazmunini loyihalash orqali ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari va ta'lim mazmunini loyihalashda xorijlik olimlar nazariyalari ko'rsatilgan. Xorijiy tajribalar boshqaruv va pedagogika metodlari, o'qitish usullari, texnologiyalar va ta'limda innovatsiyalarni tatbiq etish orqali, o'qituvchilarni o'z kasbiy faoliyatlarida yangi yondashuvlar va strategiyalarni o'rganishga undaydi.

Kalit so'zlar: konstruktiv yondashuv, loyihalash, ta'limot, ijtimoiy yondashuv, dastur, kognitiv rivojlanish, aktiv o'rganish, qobiliyat

**USE OF FOREIGN EXPERIENCES IN DESIGNING EDUCATIONAL CONTENT
BY PRIMARY CLASS TEACHERS**

Haydarkulova Mahlyo Zafarovna

Basic doctoral student of Bukhara State Pedagogical Institute,

Teacher of the Department of Pedagogy and Psychology of Zarmed University

Abstract: This article shows ways to improve the effectiveness of primary school teachers by designing educational content and the theories of foreign scientists in designing educational content. Foreign experiences encourage teachers to explore new approaches and strategies in their professional activities by introducing innovations in management and pedagogy, teaching methods, technologies and education.

Key words: constructive approach, design, teaching, social approach, program, cognitive development, active learning, ability

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА ПРИ РАЗРАБОТКЕ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО КОНТЕНТА УЧИТЕЛЯМИ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ**

*Хайдаркулова Махлё Зафаровна Базовый докторант Бухарского
государственного педагогического института,*

Преподаватель кафедры педагогики и психологии Университета Зармед

Аннотация: В данной статье показаны пути повышения эффективности работы учителей начальных классов путем проектирования образовательного

контента и теории зарубежных ученых по проектированию образовательного контента. Зарубежный опыт побуждает учителей исследовать новые подходы и стратегии в своей профессиональной деятельности, внедряя инновации в менеджменте и педагогике, методах преподавания, технологиях и образовании.

Ключевые слова: конструктивный подход, проектирование, обучение, социальный подход, программа, когнитивное развитие, активное обучение, способности.

Kirish: Ta'lim — har bir jamiyatning taraqqiyoti va kelajagi uchun eng muhim asoslardan biridir. U nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, ijtimoiy va hissiy ko'nikmalarni rivojlantirish jarayonidir. Bugungi kunda ta'lim tizimi dunyo miqyosida tezkor o'zgarishlarga duch kelmoqda: yangi pedagogik yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar va globalizatsiya ta'lim metodlarini yangilashni talab etmoqda. Ta'limni loyihalash va ta'lim jarayonini samarali tashkil etish muhim ahamiyatga ega, chunki bu nafaqat o'quvchilarni bilim bilan ta'minlash, balki ularga hayotda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur ko'nikmalarni berishga ham yo'naltirilgan.

Ta'limni loyihalash — bu ta'lim jarayonini, o'quvchilar uchun aniq maqsadlar, vazifalar, metodlar va vositalar orqali tashkil qilish va ishlab chiqish jarayonidir. Ta'limni loyihalash o'qituvchilarga o'quvchilarning ehtiyojlari va ta'lim maqsadlariga mos keladigan darslarni rejalashtirish, ta'lim jarayonini samarali tashkil qilish imkonini beradi. Bu jarayon o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan resurslar, metodlar va tizimlarni tanlashni o'z ichiga oladi.

Ta'limni loyihalashning asosiy jihatlari:

1. Maqsadlar va vazifalarni belgilash
2. O'quv materiallarini tanlash
3. Metod va texnikalar
4. O'quvchilarni baholash
5. Resurslar va sharoitlar yaratish
6. Ta'lim jarayonini rejalashtirish

Asosiy qism: Ta'lim mazmunini loyihalash sohasida bir nechta olimlar va tadqiqotchilar muhim ishlarni amalga oshirgan. Ularning asarlari ta'lim tizimini yaxshilash, o'quvchilarning ehtiyojlarini hisobga olish va ta'lim jarayonida samaradorlikni oshirishga qaratilgan. Quyida ta'lim mazmunini loyihalashga oid nazariyalar, metodlar va amaliyotlarni ishlab chiqqan ba'zi muhim olimlar keltirilgan:

Jon Dyui (John Dewey) — pedagogika sohasidagi eng yirik faylasuf va ta'lim nazariyotchilaridan biri bo'lib, ta'lim mazmunini loyihalash va ta'lim tizimini takomillashtirish borasida katta ta'sir ko'rsatgan. U pedagogikada konstruktivizm nazariyasining asoschisi sifatida tanilgan va ta'limni nafaqat bilim olish jarayoni, balki

o'quvchilarni hayotga tayyorlash va ular uchun real muammolarni hal qilishni o'rgatish jarayoni sifatida ko'rgan.

Konstruktivizm, ta'limda o'quvchilarning o'z tajribalari va faol ishtirokini asosiy o'rinda qo'yadigan pedagogik yondashuvdir. Dyui bu nazariyani rivojlantirgan va ta'lim mazmunini loyihalashda quyidagi asosiy prinsiplarni ilgari surgan:

1. Faol O'qitish
2. Tajribalar orqali o'rganish
3. O'quvchilarni o'zini o'zi boshqarishga yo'naltirish
4. Ijtimoiy va hamkorlikdagi ta'lim
5. Ta'limning maqsadi

Jon Dyui ta'lim mazmunini loyihalashda quyidagi g'oyalarni ilgari surdi:

- Rejalashtirilgan va moslashuvchan darslar: Dyui ta'lim mazmuni o'quvchilarning ehtiyojlari, qiziqishlari va rivojlanish bosqichlariga mos ravishda tuzilishi kerak deb hisoblagan. Darslar o'quvchilarning o'zlari tomonidan kashf etiladigan bilimlarni o'z ichiga olishi kerak.

- Konstruktiv pedagogik yondashuv: Dyui tomonidan ta'lim mazmuni o'quvchilarni faol ishtirokchiga aylantiradigan va ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradigan tarzda loyihalangan bo'lishi kerak.

- Muammolarni hal qilish: Ta'lim jarayonini o'quvchilarga o'zlarini qiziqtirgan masalalar va muammolarni hal qilishga yo'naltirish, bu orqali o'quvchilar amaliy bilimlarni o'rganadilar.

- Ijtimoiy faoliyat va hamkorlik: O'quvchilarni jamiyatga faol qo'shilishga va bir-birlari bilan hamkorlikda ishlashga o'rgatish. Ta'lim jarayonida ijtimoiy munosabatlar va hamkorlikning o'rnini juda katta.

Jon Dyui ta'lim mazmunini loyihalashda o'quvchilarni passiv bilishdan faol ishtirokchilarga aylantirish zarurligini ta'kidlagan. Uning konstruktivizm yondashuvi ta'limda o'quvchilarning tajribalariga asoslanib, ularni real dunyo muammolariga tayyorlashga qaratilgan. Bu yondashuv, hozirgi ta'lim tizimlarida o'quvchilarning mustaqil fikrlash va ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirishga xizmat qiladi. Dyui ta'limni faqat bilim olish emas, balki shaxsiy rivojlanish va jamiyatga xizmat qilish jarayoni sifatida ko'rgan.

Benjamin Bloom ta'limda maqsadlarni aniq belgilashga va o'quvchilarni turli darajalarda o'qitishga e'tibor qaratgan. U "Bloomning taksonomiyasi"ni ishlab chiqqan, bu esa ta'lim mazmunini loyihalashda o'quvchilarning kognitiv rivojlanishini baholashda keng qo'llaniladi. Bloomning taksonomiyasi o'quvchilarning o'qish jarayonidagi yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini (tahlil qilish, sintez qilish, baholash) rivojlantirishga qaratilgan.

Bloomning taksonomiyasi ta'lim mazmunini loyihalashda juda foydali vosita bo'lib, o'qituvchilarga o'quvchilarning bilim olish darajasini aniq belgilashda yordam

beradi. O'quvchilarni o'zlashtirish darajasiga qarab darslarni turli darajalarga ajratish, o'quvchilarni yuqori darajadagi tafakkurga olib chiqish va maqsadlarni aniq belgilashda bu taksonomiya qo'llaniladi.

- Dars rejasini ishlab chiqishda: Taksonomiyaning turli bosqichlaridan foydalanib, o'qituvchilar o'quvchilarga bilim berishning turli darajalarini yaratadilar.

- O'qitishda interaktiv yondashuvlarni qo'llashda: Har bir bosqichni amaliy mashqlar, tahlil, sintez va baholash orqali o'rgatish mumkin.

- Baholashda: O'qituvchilar o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash uchun savollarni aniq bosqichlarga qarab tuzadilar, bu esa o'quvchilarning rivojlanish bosqichini aniqlashga yordam beradi.

Lev Vygotsky — sovet psixologi va pedagogi bo'lib, ta'lim va rivojlanish bo'yicha qimmatli g'oyalar ishlab chiqqan. Uning fikriga ko'ra, ta'lim mazmunini loyihalashda o'quvchilarning ijtimoiy va madaniy kontekstini hisobga olish zarur, chunki bilish jarayoni faqat shaxsiy tajriba asosida emas, balki ijtimoiy aloqalar va madaniy tajribalar orqali rivojlanadi. Vygotskyning g'oyalari pedagogikada madaniy-historik yondashuv deb ataladigan nazariyaning asosini tashkil qiladi. Vygotskyning ta'limda ijtimoiy va madaniy kontekstni hisobga olish haqidagi g'oyalari ta'lim mazmunini loyihalashda quyidagi nuqtalarda ahamiyatga ega:

1. O'quvchilarning ijtimoiy va madaniy muhitiga moslashish Ta'lim mazmuni o'quvchilarning ijtimoiy va madaniy kontekstini hisobga olgan holda loyihalash kerak. O'quvchilar o'zlarini bilish jarayonida atrofdagi jamiyat va madaniyat bilan bog'lab tushunadilar. Bu nafaqat ilmiy bilimlar, balki o'quvchilarni ijtimoiy qadriyatlar va madaniy urf-odatlar bilan tanishtirishni ham o'z ichiga oladi.

2. ZPD va individual yondashuv Vygotskyning ZPD konsepsiyasi ta'lim mazmunini o'quvchining hozirgi darajasiga mos ravishda tuzishga yordam beradi. O'quvchilarga shaxsiy rivojlanish darajasiga mos ravishda qiyinchiliklar berish va yordam ko'rsatish orqali, ularning o'qish va o'rganish jarayonlari samarali bo'ladi.

3. O'qituvchining roli Vygotskyning o'qituvchiga bo'lgan qarashi, ta'lim jarayonining faqat bir tomonlama emas, balki o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida faol o'zaro aloqalarni ta'kidlaydi. O'qituvchi o'quvchilarga kerakli yordamni, masalan, savollar, maslahatlar yoki amaliy mashqlar orqali berishi kerak.

4. Jamiyat va madaniyatning ta'limdagi roli O'qituvchilar ta'lim jarayonida o'quvchilarni jamiyatdagi o'z o'rnini tushunishga va madaniy qadriyatlar bilan tanishtirishga qaratilgan faoliyatlarni loyihalashlari kerak. Bu o'quvchilarga jamiyatda muvaffaqiyatli yashash uchun zarur bo'lgan bilimlarni olishda yordam beradi.

Howard Gardner — amerikalik psixolog va ta'lim nazariyotchisi bo'lib, u "Ko'p intellektlar nazariyasi"ni ishlab chiqqan. Bu nazariya ta'limda o'quvchilarning turli xil intellektual qobiliyatlarini inobatga olish zarurligini ta'kidlaydi va har bir bolada o'ziga xos o'rgatish usullari bo'lishi kerakligini ko'rsatadi. Gardnerning fikriga ko'ra, har bir

individda faqat bitta, balki bir necha turdagi intellektlar mavjud, va ta'lim mazmuni o'quvchilarning bu qobiliyatlarini to'liq rivojlantirishga yordam berishi kerak.

Gardnerning ko'p intellektlar nazariyasini ta'lim mazmunini loyihalashda qo'llash o'quvchilarning turli xil qobiliyatlarini hisobga olishni anglatadi. Bu nafaqat o'quvchilarni aniq fanlarda, balki ularning individual qobiliyatlarini rivojlantirishga imkon beradi. Ta'limda barcha o'quvchilarning o'ziga xos kuchli tomonlari mavjud va bu tomonlarni rivojlantirish ta'limning samaradorligini oshiradi.

1. Individual yondashuv

Har bir o'quvchi o'ziga xos qobiliyatga ega bo'lib, ular uchun turli xil o'rganish usullari samarali bo'lishi mumkin. Ko'p intellektlar nazariyasi o'quvchilarga moslashtirilgan ta'lim usullarini qo'llashni taklif qiladi, bu esa o'quvchilarning barcha intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

2. Ko'p turdagi faoliyatlar

O'quvchilarning turli intellektlarini rivojlantirish uchun ta'lim mazmuni bir nechta faoliyatlar va metodlarni o'z ichiga olishi kerak. Masalan, musiqa va san'at darslari, jismoniy faoliyatlar, guruh ishlari va muhokamalar orqali o'quvchilar o'zlarining qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

3. Ta'limda ijtimoiy jihat

Interpersonal intellektni rivojlantirish o'quvchilarga guruhlarda ishlash, hamkorlik qilish va jamiyatda muvaffaqiyatli yashash uchun zarur ko'nikmalarni o'rgatadi. Bu ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish ta'limda ahamiyatli o'rin tutadi.

4. Shaxsiy rivojlanish

Intrapersonal intellektni rivojlantirish o'quvchilarga o'zlarini anglash, o'z his-tuyg'ularini boshqarish va o'z maqsadlariga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatadi. Bu esa nafaqat akademik muvaffaqiyatga, balki shaxsiy farovonlikka ham yordam beradi.

Jean Piaget — bolalar rivojlanishi va ularning kognitiv qobiliyatlari bo'yicha eng mashhur olimlardan biridir. U kognitiv rivojlanish nazariyasini yaratgan va ta'lim jarayonida o'quvchilarning intellektual rivojlanish bosqichlarini hisobga olish zarurligini ta'kidlagan. Piagetning nazariyasi, bolalarning tafakkur va bilish jarayonlarining qanday rivojlanishini tushuntiradi va ta'lim mazmunini loyihalashda bu rivojlanish bosqichlarining ahamiyatini ko'rsatadi.

Piagetning nazariyasi ta'lim mazmunini loyihalashda o'quvchilarning kognitiv rivojlanish bosqichlarini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi. Har bir yoshdagi o'quvchi o'z rivojlanish bosqichiga xos fikrlash usullarini qo'llaydi, shuning uchun ta'lim mazmuni ham shu rivojlanish bosqichlariga moslashtirilgan bo'lishi kerak. Bu yondashuv ta'lim jarayonini individual va yoshga mos tarzda tashkil etishga yordam beradi.

1. Yoshga mos ta'lim: O'quvchilarning kognitiv rivojlanish darajalarini hisobga olish ta'lim mazmunini shunday tuzishga yordam beradi, bu esa o'quvchilarning o'zlarini tushunish va rivojlantirishga imkon beradi. Masalan, bolalar hali abstrakt fikrlashni o'zlashtirishmaydi, shuning uchun ularga faqat konkret va real holatlar bilan ishlashni taklif qilish kerak.

2. Rivojlanishning individual differensial o'zgarishi: Piagetning nazariyasiga ko'ra, har bir bola o'z rivojlanish jarayonini o'ziga xos tarzda amalga oshiradi, shuning uchun o'qituvchilar ta'limda o'quvchilarning individual farqlarini hisobga olishlari kerak. Bu, o'z navbatida, ta'limni moslashtirish va har bir o'quvchining rivojlanish darajasiga mos usullarni qo'llashni ta'minlaydi.

3. Aktiv o'rganish: Piaget o'quvchilarning faol ishtirokini ta'kidlagan, chunki ular faqat o'z tajribalarini asoslab o'rganadilar. Bu ta'lim mazmunini loyihalashda o'quvchilarga o'z bilimlarini faqat eslab qolish emas, balki amalda qo'llashga imkon berish zarurligini ko'rsatadi. O'quvchilarga o'z fikrlarini shakllantirish va yangi bilimlarni mustahkamlash uchun tajriba asosida faoliyatlar tashkil etish zarur.

Jerome Bruner — amerikalik psixolog, pedagog va ta'lim nazariyotchisi bo'lib, ta'lim nazariyasiga katta hissa qo'shgan. U o'zining ta'limdagi innovatsion yondashuvlari va kognitiv psixologiya sohasidagi ishlari bilan tanilgan. Bruner ta'lim mazmunini loyihalashda ikki asosiy prinsipni ilgari surgan: "o'z-o'zini kashf qilish" va "o'rganish orqali o'qitish". Ushbu prinsiplar ta'limni o'quvchilarning faol ishtirokida va muammolarni yechishda asoslashga qaratilgan.

Brunerning ta'lim mazmunini loyihalashga ta'siri

1. Yoshga mos ta'lim mazmuni

Brunerning yondashuvlariga ko'ra, o'quvchilarga bilimlarni o'z-o'zini kashf qilish jarayonida taqdim etish ularning kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, o'quvchilarga o'z bilimlarini boshqalarga tushuntirish imkoniyati taqdim etiladi, bu esa ularning bilimni chuqurroq o'zlashtirishiga yordam beradi.

2. Samarali o'qitish

"O'rganish orqali o'qitish" prinsipiga asoslanib, o'quvchilar nafaqat o'zlarini o'rgatish, balki boshqalarni ham o'rgatish orqali o'z bilimlarini mustahkamlashadi. Bu ta'limning samaradorligini oshiradi, chunki o'quvchilar o'rganganlarini qo'llash va o'zlarini isbotlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

3. Faol o'rganish va muammolarni hal qilish

Bruner ta'limda faollikni rag'batlantiradi, bu esa o'quvchilarning fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilarni muammolarni hal qilishga va yangi bilimlarni o'zlashtirishda mustaqil ishlashga undash orqali ta'lim jarayoni samarali bo'ladi.

Xulosa: Ta'lim mazmunini loyihalashga oid bir nechta olimlar o'zlarining nazariyalarini ishlab chiqqan va bu nazariyalar ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda asosiy yo'nalishlarni belgilab bergan. Jon Dyui, Benjamin Bloom, Lev Vygotsky, Howard Gardner, Jean Piaget va Jerome Bruner kabi olimlarning ishlarini o'rganish, ta'lim mazmunini o'quvchilarning ehtiyojlari va rivojlanish bosqichlariga mos ravishda loyihalashda o'qituvchilarga yo'l-yo'riq ko'rsatadi.

Maqolada xorijda ta'lim tizimlari va pedagogik metodologiyalarini o'rganishning o'qituvchilarni malakasini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashdagi muhim roli ta'kidlanadi. Shuningdek, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yangi yondashuvlar va metodlarni o'zlashtirish orqali o'quvchilarni ta'lim jarayoniga yanada samarali jalb qilishlari mumkinligi ko'rsatiladi.

Xorijiy tajribalarni tahlil qilishda, o'qituvchilar o'z sinfida interaktiv metodlar, guruhli ishlash va texnologiyalarni integratsiya qilish orqali ta'lim mazmunini yanada boyitishlari mumkin. Shuningdek, yangi pedagogik yondashuvlar, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, va ta'limning innovatsion shakllariga e'tibor qaratish zarurligi ko'rsatiladi.

Shunday qilib, ta'lim mazmunini loyihalashning ahamiyati o'quvchilarga faqat bilim berishdan iborat emas, balki ularni hayotga tayyorlash, ularning to'laqonli shaxs sifatida rivojlanishiga zamin yaratishdan iboratdir. Buning uchun esa bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari ta'lim mazmunini loyihalashning asosiy metod va tamoyillarini puxta o'rganib dars jarayonlarida foydalanishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Piaget, J. (2003). *The Psychology of Intelligence*. London: Routledge.
2. Mingbayeva, M. (2020). *O'zbekiston ta'lim tizimi: Yangi yondashuvlar va istiqbollari*. Toshkent: O'zbekiston xalq ta'limi.
3. Haydarkulova M.Z. “BOSHLANG'ICH SINFLARDA DARSLARNI LOYIHALASH TA'LIM TAMOYILI ASOSIDA TASHKIL ETISH” “Pedagogik mahurat” jurnali 2024-yil 10-son. Buxoro
4. Ibragimova G.N. *Interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari asosida talabalarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish: ped. fan... (PhD) diss.* – Toshkent, 2017. – 168 b. (16-17-b.)
5. Haydarkulova M.Z. “THE USE OF THE PRINCIPLE OF DESIGN EDUCATION BY PRIMARY SCHOOL TEACHERS” Сборник материалов XVII Международной научно- теоретической конференции молодых ученых высших учебных заведений России, Узбекистана, Таджикистана 26 апреля 2024г.

6. Haydarqulova M.Z. “BO’LAJAK BOSHLANG’ICH SINFLAR O’QITUVCHILARINI TA’LIM MAZMUNINI LOYIHALASHGA O’RGATISH” Ta’lim va innovatsiyalar jurnali №9 2024
7. Haydarqulova M.Z. “BOSHLANG’ICH SINFLARDA DARSLARNI LOYIHALASH TA’LIM TAMOYILI ASOSIDA TASHKIL ETISH” Pedagogik mahorat jurnali 10-son 2024-yil